

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i mađarskoga jezika i
književnosti

Mikić Nives

**Obilježja baroka u djelima *Život je san* Pedra Calderona de la Barce
i *Fuente Ovehuna* Lopea de Vege**

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Tina Varga Oswald

Osijek, 2016.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i mađarskoga jezika i
književnosti

Nives Mikić

**Obilježja baroka u djelima *Život je san* Pedra Calderona de la Barce
i *Fuente Ovehuna* Lopea de Vege**

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Tina Varga Oswald

Osijek, 2016.

Sadržaj

Sažetak	1
1. Uvod	2
2. Barok	3
2.1. Život i književno stvaralaštvo Pedra Calderóna de la Barce	5
2.2. Život i književno stvaralaštvo Lopea de Vege	7
2.3. Sadržaj djela <i>Život je san</i>	9
2.4. Sadržaj djela <i>Fuente Ovehuna</i>	11
2.5. Poetička obilježja baroka u djelima	13
2.5.1. Tematika	14
2.5.2. Motivi	16
2.5.3. Svjetonazor	19
3. Zaključak	21
4. Literatura	22

Sažetak

Predmet ovoga rada je istaknuti poetička obilježja baroka u djelima *Život je san* Pedra Calderóna de la Barce i *Fuente Ovehuna* Lopea de Vege te ih usporediti.

Riječ je o baroku, književnoj epohi koja se nastavlja na renesansu. Vremensko trajanje baroka određeno je od 1570. godine do 1670. godine. Poetička obilježja baroka su duhovnost, iracionalnost, tematika koja je usmjerena prema misticizmu, tajnovitosti, religioznosti, izobličeniosti, pesimizmu te nejasnoća izraza. Iščitavanjem i istraživanjem djela *Život je san* i *Fuente Ovehuna* napisanih početkom šesnaestog stoljeća pokušat će se ukazati na motivsku sličnost dvaju baroknih dramatičara Pedra Calderóna de la Barce i Lopea de Vege. Baš kao što mnogi teoretičari kažu Calderón je nastavljajč Lopea de Vege, to se sada i dokazalo. Kod Calderóna je vidljivo da veću pozornost pridaje kićenosti te se koristi brojnim stilskim postupcima pri izradi svoga djela; česti oksimoroni, usporedbe, epiteti, dok Lope de Vega prije svega pozornost pridaje rimi, ali u izrazu ostaje jednostavan. Calderón uzima moralnu temu kojom upućuje na prolaznost života i problematiku odgoja. Lope de Vega služi se nacionalnom, lokalnom temom, koja aludira na povijesni događaj iz 1476. godine kada nastaje sukob između reda Kalatrave i prijestolja. Obojica koriste motive religioznosti, likovi zazivaju Boga u *Fuente Ovehuni*, dok u *Život je san* spominju Božju nadmoć. Također, prevladavaju motivi pesimizma, vidljivi su motivi borbe za čast, u oba djela muškarci obeščaćuju žene te im se one pokušavaju osvetiti. Uz navedene motive, ističu se motiv izobličeniosti i neobičnoga u *Fuente Ovehuni* te motiv fantastičnosti u *Život je san*, motiv sna i još mnogi drugi.

Ključne riječi: barok, Lope de Vega, Pedro Calderón de la Barca, *Život je san*, *Fuente Ovehuna*

1. Uvod

Cilj ovog završnog rada je potvrditi poetiku baroka u djelima *Život je san* i *Fuente Ovehuna* te istaknuti njihova poetička obilježja.

Ovaj završni rad podijeljen je u nekoliko cjelina. U prvoj će se cjelini, referirajući se na literaturu, govoriti o počecima barokne književnosti u Europi, o njegovom vremenskom trajanju i političkim prilikama toga vremena te o razlikama koje donosi barok u odnosu na dotadašnju renesansu. Također, bit će riječi o kazalištu sedamnaestoga stoljeća u Španjolskoj te o vrstama drama koje su se ondje održavale. U središnjem dijelu govorit će se o životu Pedra Calderóna de la Barce autora djela *Život je san* te o njegovim književnim dostignućima i stilskim opredjeljenjima. Nadalje, govorit će se o autoru *Fuente Ovehune* Lopeu de Vegi koji je bio ponešto drugačiji u odabiru tematike i motiva od ranije navedenog Pedra Calderóna de la Barce. Zatim će se ukratko prepričati sadržaj djela *Život je san*, a potom sadržaj djela *Fuente Ovehuna*. U poglavlju o poetičkim obilježjima baroka u navedenim djelima bit će navedeni uočeni motivi, tematika i svjetonazor potkrijepljeni citatima te obilježja koja odlikuju Calderóna de la Barcu i Lopea de Vegu, a pojavljuju se u ranije navedenim djelima.

2. Barok

Književna epoha koja se nastavlja na renesansu naziva se barok. Naziv barok proizlazi iz španjolske riječi *barrueco*, odnosno portugalske *barocco* koje znače nepravilan, neobrađen biser. Taj naziv je sveopće prihvaćen za stil europske umjetnosti kao što su arhitektura, slikarstvo i kiparstvo. Iako je vremensko trajanje baroka teško odrediti jer se ne pojavljuje istovremeno u različitim zemljama, često se govori o razlikama između baroka sjevernih protestantskih i južnih katoličkih država. Tako se okvirno može zaključiti da barok traje od 1570. do 1670. godine. (Solar, 2003: 144) Kombol navodi u *Povijesti hrvatske književnosti do narodnog preporoda* da je *barok nastao u doba katoličke obnove koja je bila najavljena Tridentskim koncilom (1545.–1563.)* (Kombol, Prosperov Novak, 1961: 186)

Krajem šesnaestog i dijelom sedamnaestoga stoljeća dolazi do većih promjena u dominirajućem svjetonazoru, u ukusu i načinu književnog oblikovanja. Vidljivo je da renesansu svjetovnost zamjenjuje nova duhovnost, racionalnost zamjenjuje iracionalnost, također renesansnu težnju za jasnoćom izraza i tematikom koja je izravno bliska svakidašnjici zamjenjuje sklonost prema misticizmu, tajnovitošću, nejasnoći. Takav se svjetonazor povezivao upravo s katoličkom obnovom, izrazitim otporom Katoličke crkve prema protestantizmu, ali valja osvijestiti da se pak misticizam i duhovnost kakva se pripisuje baroku razvijaju upravo u protestantizmu.

Na razini stila i književnog oblikovanja zamijećene su brojne slične promjene koje su u različitim nacionalnim književnostima nosile različita imena: u Italiji *manirizam* prema Marinu¹, u Španjolskoj *gongorizam* prema Gongori², u Engleskoj *euphuism*³ prema pripovijesti *Eupheues* Johna Lykya⁴, a u Francuskoj *precioznost* prema nadimku dama koje Molière⁵ ismijava u komediji *Smiješne precioze*. Sve te pojave ujedinjuje pretjerano naglašavanje stila i izraza, zanemarivanje tematike i bavljenje temeljnom problematikom ljudskog života. Te su pojave, danas okupljene zajedničkim pojmom i nazivom *manirizam*. Odnosom između baroka i manirizma bavili su se mnogi povjesničari književnosti, isprva su manirizam shvaćali kao razdoblje koje dolazi nakon renesanse, točnije krajem šesnaestoga i početkom sedamnaestoga stoljeća. To bi razdoblje kasnije prešlo u barok koji bi obuhvaćao sedamnaesto stoljeće.

¹ Giambattista Marino (1569.–1625.), začetnik manirizma i najveći talijanski barokni pjesnik

² Luis de Góngora y Argote (1561.–1627.), španjolski barokni pjesnik

³ hrv. eufemizam

⁴ John Lyly (1554.–1606.), engleski dramatičar

⁵ Molière, pravim imenom nazvan Jean-Baptiste Poquelin, francuski scenarist i književnik

Međutim, manirizam se sve više proučava kao izvanvremenski pojam stila, stoga mnogi teoretičari upozoravaju na svojevrsnu opreku između sklonosti klasicizmu, jasnoći i razumljivosti te nejasnoći i sklonosti neobičnom, izobličenom i nestvarnom što se može pronaći u raznim razdobljima povijesti književnosti. Zbog toga su klasicizam i manirizam često shvaćeni kao dva temeljna tipa stilskog oblikovanja. (Solar, 2003: 146)

Već ranije spomenute odlike baroka jesu smisao za neobično, tajanstveno, bizarno, paradoksalno, izvrnuto, izobličeno, također sklonost prema određenom povratku srednjovjekovnom alegorizmu, često povezivano s osobnom simbolikom i s aluzijama na izravne povijesne događaje. Prisutna je i sklonost prema religioznosti, misticizmu, onome što odgovara onostranosti u tematici, a u stilu sklonost prema prebujnosti izraza, naglašenom ukrašavanju te izraz sam sebi postaje svrhom. (Solar, 2003: 147)

Barokna književnost u Španjolskoj uvelike je doprinijela svjetskoj književnoj lirici i prozi, ali ponajviše dramskoj književnosti. Tu književnost u sedamnaestom stoljeću nazivaju „zlatnim vijekom“. Tri su pisca čiji je uspjeh vezan uz procvat kazališta: Lope Felix de Vega Carpio, Pedro Calderón de la Barca i Tirso de Molina. Postojale su dvije književne vrste, crkvena drama koja se zadržala u posebnom obliku nazvanom *auto sacramental* i svjetovna drama koja se dijelila na nekoliko podvrsta. (Solar, 2003: 153)

Predstave u španjolskom kazalištu prikazivale su se na otvorenom prostoru, kojeg su ograđivale zgrade te su gledatelji i sa balkona zgrada mogli pratiti predstave. Na jednom dijelu tog prostora bila je pozornica, a gledatelji su bili raspodijeljeni prema staležima, oni višeg staleža sjedili su sprijeda u gledalištu, dok su oni nižeg staleža stajali straga. Scenografija je bila oskudna, ali su kostimi bili vrlo raskošni. Nerijetko su se pojavljivali umetci pjesme i plesa. Publika je nerijetko sudjelovala u predstavama, ponavljala je rečenice za glumcima, odobravala ili negodovala ako joj se nešto nije svidjelo. Baroknu dramu odlikovali su dojmljivi prizori, relativno brza radnja s puno preokreta, dijalozi i monolozi koji su dopadljivo oblikovani, kažnjavanje zla i nagrađivanje dobra. Svojevrsni pučki moralizam i shematizam tj. predvidivo ponavljanje s varijacijama, moralo je prožimati sve drame inače bih publika bila nezadovoljna. (Solar, 2003: 153)

Dakle, Pedro Calderón de la Barca i Lope de Vega zaslužni su za procvat barokne drame te će njihova djela potvrditi te zasluge. Također će se u njihovim djelima isticati kažnjavanje zla i nagrađivanje dobra te pomno oblikovani dijalozi i monolozi što je karakteristično za drame koje su se prikazivale u španjolskom kazalištu.

2.1. Život i književno stvaralaštvo Pedra Calderóna de la Barce

Pedro Calderón de la Barca rođen je 1600. godine u Madridu, gdje i umire 1681. godine. Temeljnu naobrazbu stekao je kod madridskih isusovaca te se kroz cijeli njegov život prožima teologija koju je i studirao u Salamanki. Dunja Detoni-Dujmić navodi kako je stekao slavu pristupivši u viteški red sv. Jakova, a u zrelijim je godinama postao počasnim kapelanom španjolskoga kralja Filipa IV. Provodio je relativno miran život u raznim službama, dok se pisanjem bavio usput i to za kraljevsko dvorsko kazalište. (Detoni-Dujmić: 2005: 180)

Prema navodima Milićevića u pogovoru *Između sna i jave*, Calderón je bio pjesnik katolicizma, njegove ideologije i mistike. Propovijedao je kršćanski moral, mučeništvo, nepokolebljivu postojanost u vjeri Kristovoj, moć magije i čudesa. Pisao je mnoga svetoostajstvena prikazanja (autos sacramentales), u kojima se svom snagom svoje moćne fantazije zalijetao u pitanja teologije i misterij vjere. (Milićević, 1998: 183)

Autorica Dunja Detoni-Dujmić navodi u *Leksikonu svjetske književnosti* da je Calderón nazvan najvećim književnikom španjolskog baroka i posljednjim dramatičarom *zlatnog vijeka*. Njegov pjesničko-dramski opus obuhvaća 120 drama, 80 crkvenih prikazanja te veći broj kraćih scenskih sastavaka. Većina njegovih djela objavljena je još za autorova života do 1677. godine. (Detoni-Dujmić: 2005: 180) Solar u knjizi *Povijest svjetske književnosti* ističe da se cjelokupni dramski opus Calderóna može razdijeliti na djela svjetovnog i vjerskog karaktera. U svojim djelima Calderón uspostavlja sklad između scenskih efekata i stiliziranog pjesničkog govora, monolozi su često vrhunska pjesnička ostvarenja, a dijaloge prožima unutarnja napetost između suprotstavljenih iskaza. Također njegova najbolja djela prožima svojevrsan pesimizam. Calderón nastoji da poruke njegovih drama odgovaraju vladajućem svjetonazoru i potvrđuju obnovu religioznosti, čak i prezir prema taštini svijeta. (Solar, 2003: 157)

Također, Detoni-Dujmić ističe da se u Calderónovu dramskom stvaralaštvu razlikuju dva stilska opredjeljenja, u prvom oponaša Lope de Vegu, dok je u drugome originalniji te svoju dramaturgiju ideološki i scenski obogaćuje. Dramsku radnju gradi na hiperboličnom potenciranju osjećaja i strasti, na suprotnostima, iskrvljenoj stvarnosti, realnost pretvara u puku stilizaciju. On shematizira društvene odnose te naglašava tradicionalne vrhunske vrijednosti. Likove oblikuje tako da psihološki postaju nestvarni ili tipizirani te na kraju postaju simbolima. (Detoni-Dujmić: 2005: 181)

Stil Calderóna je, prema Detoni-Dujmić, „hladan, kruto intelektualistički sračunat autor virtuozno gomila verbalne figure i druga stilska sredstva tipična za razdoblje baroka. Time

postiže kompliciran izraz, teatralnu muzikalnost i poetičnost, što pojačavaju scenski efekti.“ (Detoni-Dujmić: 2005: 181)

Za njegov opus Zorić navodi da su tipičnije drame u kojima obrađuje problem časti i ljubomore, prožete zanimljivim psihološkim analizama: *Liječnik svoje časti*, *Najveće čudovište na svijetu*. Od religioznih drama poznate su *Odanost križu*, *Postojani princ* i *Čudesni mag*. (Zorić, 1974: 270)

Najpoznatija kazališna komada tzv. remek djela su *Sudac zalamejski* (*El alcalde de Zalamea*) i *Život je san* (*La vida es sueño*). *Sudac zalamejski* napravljen je po istoimenoj drami Lopea de Vege, tema je preuzeta iz konkretnog španjolskog života i u njoj se problemi rješavaju na posve ovozemaljski način. Okvir drame je pučki, a akteri su seljaci i vojnici što je neobično za Calderóna koji se pretežno bavio *uzvišenim* likovima i problemima.

Drugo djelo, po kojem je poznat Calderón, je poetsko-filozofska drama *Život je san* objavljena 1636. godine. (Milićević, 1998:185) Za dramu *Život je san* Milićević u pogovoru navodi: „Ta nestvarna legenda i nestvarni likovi, koji su zapravo simboli, pružiše Calderónu priliku za beskrajna i lelujava razmišljanja o ulozi odgoja u ljudskom životu, o sudbini koja visi nad čovjekom, o snazi razuma i slobodne volje koji se mogu suprotstaviti usudu, o snu i stvarnosti, o prolaznosti i nestalnosti svega.“ (Milićević, 1998: 186)

Iako je Calderón de la Barca napisao nekoliko drama, točnije njih 120, one koje su danas najistaknutije su realistička drama *Sudac Zalamejski* i *poetsko-filozofska drama Život je san*. Te drame najbolje ocrtavaju njegovo stilsko opredjeljenje, djela prožima pesimizam, obrađeni su motivi časti i ljubomore.

2.2. Život i književno stvaralaštvo Lopea de Vege

Najznačajniji španjolski dramatičar europske književnosti, velik pjesnik i dobar prozaist bio je Lope de Vega, punim imenom Lope Félix de Vega Carpio. Rođen je 1562. godine u Madridu, u istom gradu umire 1635. godine. Detoni-Dujmić ističe kako je Lope de Vega svoju iznimnu zrelost pokazao već za školovanja te je nakon vojnih iskustava, služio kao tajnik velikašima. Njegov je život bio sazdan od ljubavnih pustolovina te grozničava književna stvaralaštva, obiteljskih nedaća i tragedija, trenutaka vjerskog pokajanja i raskalašena vladanja, što se ne mijenja ni kasnije kada postaje svećenikom. (Detoni-Dujmić: 2005: 637)

Pri pisanju djela tematiku je crpio iz različitih izvora, od Biblije i grčke mitologije do starih kronika, narodnih legendi, viteških romana, ranijih komediografa pa sve do svagdašnjeg života i aktualnih događaja. Zbog takve tematske raznolikosti, opći se ton u dramama mijenja, pa neke djeluju tajanstvenom i mračnom atmosferom slutnji, proročanstava neumitnošću sudbine, dok druge kao što je *Fuente Ovehuna* sadrže neobičnu socijalnu poruku. Poruka koju djelo šalje je zanimljiva jer donekle odudara od njegova uobičajenog moralizma koji poštuje razlike među staležima, a objašnjiva je stalno napetim odnosima između feudalca i kralja. Lope de Vega uvijek stoji na stajalištu neprijepornog autoriteta kralja. (Solar, 2003: 154) Također, djelo nacionalne lokalne tematike je aluzija na stvarni povijesni događaj koji se dogodio potkraj 15. stoljeća. Lope de Vega u središte radnje stavlja narod, kolektiv koji se buni protiv aktualne vlasti. On koristi motive časti, slobode, pesimizma, religioznosti te mnoge druge karakteristične za barok.

Solar u knjizi *Povijest svjetske književnosti* navodi da je Calderón uz *Fuente Ovehunu* napisao mnogobrojna kvalitetna djela zbog čega ga Cervantes⁶ naziva *čudovištem prirode* i zbog kojeg i sam prestaje pisati drame, jer je smatrao da se s Lopeom nitko ne može natjecati. Govori se da je napisao oko 1500 djela, čemu valja pribrojiti tridesetak opsežnih knjiga lirskih pjesama, spjevova, pripovijedaka i romana. Izdao je zbirke pjesama *Ljudske rime*, *Svete rime* i *Rime ljudske i božanske Tome Burguillosa*, valja spomenuti i spjeveve *Angelikina ljepota*, *Osvojeni Jeruzalem*, pastoralni roman *Arkadija*, dijalogizirani roman *Dorotea*. Njegov se opus dijeli na dvije temeljne skupine: svjetovnog i nabožnog karaktera. Od drama danas se najboljim smatraju *Peribáñez*, *Vitez iz Olmeda*, *Fuente Ovehuna*, *Najbolji sudac je kralj*, *Seviljska zvijezda* i *Lijek u*

⁶ Miguel de Cervantes Saavedra-najveći španjolski pripovjedač

nesreći. Jednako dobre komedije koje je napisao su *Vrtlarov pas*, *Budalasta vlastelinka*, *Dosjetljiva djevojka* i *Vitez čudesa*. (Solar, 2003: 153)

U svojim je djelima Lope de Vega jednostavan u mišljenju i izražavanju, ne poseže za pretjeranim ukrašavanjem, ali se koristi rimom. Često se služi nacionalnim, lokalnim i aktualnim temama. On odstupa od klasicističkih Aristotelovih normi kako navodi Dunja Detoni-Dujmić *njegova je dramska poetika sažeta u poemi Nova umjetnost pisanja dramskih djela u ovo vrijeme*. U kazališni je sustav uveo konvencionalnosti prilagođene uvriježenoj španjolskoj praksi, on ne razdvaja tragediju i komediju te umjesto pet, uvodi tri čina. Drame piše u stihu, a metar i strofe usklađuje s ritmom radnje. Dramske likove koje prikazuje tipični su za španjolsko podneblje, a vanjskoj dinamičnosti radnje i dramskom zapletu posvećuje veću pozornost nego psihologiji likova. Kazališnu praksu gradi na pučkoj i nacionalnoj tradiciji. (Detoni-Dujmić, 2005: 638)

Prema Solaru on je bio miljenik publike, a ono što ga ponajviše povezuje s manirizmom i barokom njegova je virtuozna rječitost. Njegovi stihovi u dramama često su tako izvedeni da imaju samostalnu umjetničku vrijednost. (Solar, 2003: 155)

2.3. Sadržaj djela *Život je san*

Djelo je objavljeno 1636. godine. (Detoni-Dujmić, 2005: 743) Radnja djela se odvija u tri čina te je smještena na poljski dvor. Likovi su poljski kralj Bazilije, njegov sin Sigismund, starac Klotaldo, moskovski knez Astolfo, princeza Stela, lakrdijaš Klarin, Rosaura te vojnici i dvorjanici.

Poljskom kralju Baziliju rodio se sin Sigismund. Kako je Bazilije bio astrolog, u zvijezdama je vidio da će njegov sin Sigismund biti okrutan vladar i da će upropastiti kraljevstvo. Da bi spriječio takvu propast on je sina dao zatvoriti u tvrđavu, gdje ga je potpuno odvojenog od svijeta odgajao starac Klotaldo. Dolaskom Rosaura, koja je prerušena u muškarca, i Klarina na poljski dvor unosi se nemir. Rosaura dolazi u Poljsku na dvor s ciljem da se osveti knezu Astolfu koji ju je ostavio zbog princeze Stele. Čula je Sigismundove jadikovke, te oni dolaze u tvrđavu gdje je Sigismund zatvoren. Njezin razgovor sa Sigismundom prekida Klotaldo koji ih odluči ubiti jer su otkrili Sigismunda, ali vidjevši Rosaurin mač Klotaldo se prisjeća kako je davno poklonio mač djevojci Violanti i on shvaća da je Rosaura njegova kći, ali joj to ne otkriva.

Kako je Bazilije počeo sumnjati u proročanstvo, a nije imao drugih nasljednika, odlučio je iskušati Sigismunda i reći mu istinu. Ako se Sigismund pokaže dobrim i uzornim vladarom, dat će mu vlast, a ako se pokaže lošim, vratit će ga u tamnicu i vlast će predati nećacima, moskovskom knezu Astolfu i njegovoj princezi Steli. Bazilije je naumio da ga uspavaju pa će ga odvesti na dvor gdje će mu reći istinu o njegovom podrijetlu i položaju.

Tako su i učinili, ali kad je Sigismund čuo istinu, razbjesni se i htjede ubiti Klotalda, ali ga je spasio moskovski knez Astolfo. Sigismund još jednom pokazuje svoju okrutnost bacivši slugu s balkona u jezero jer mu je dosađivao. Vidjevši što Sigismund čini, Bazilije se priboja da se proročanstvo ipak ostvaruje te ga je ponovno uspavao i vratio u kulu. Kad se Sigismund probudio, Klotaldo ga je uvjerio da je sve samo sanjao, ali ga upozorava da i u snu treba činiti dobro. Sigismund više nije znao što je san, a što java i tada se u njemu javljaju sumnje i razmišljanja sa zaključkom da je život samo san i da će se tek u smrti probuditi i zato treba pobijediti sebe i zlo u sebi.

Narod se pobunio protiv kralja Bazilija jer su htjeli da im Sigismund bude kralj. Vojnici su oslobodili Sigismunda i on ponovno počne sumnjati u sve, ne znajući je li san ili java. Odluči prihvatiti poziv vojnika i nastaviti dalje sanjati, ali spreman da se može svakoga trenutka

probuditi i da tada može sve nestati. Klotaldo nije uspio ispuniti obećanje koje je dao Rosauri da će ispuniti njezinu želju da se osveti jer mu je Astolfo spasio život te Rosaura moli Sigismunda za pomoć. Sigismund uz podršku vojske krene u napad na Bazilija, iako su svi smatrali da će Sigismund postati tiranski vladar, on se pokazao kao plemenit i velikodušan, oprostivši ocu sve zlo koje mu je nanio. Sigismund je zatražio od Astolfa da oženi Rosauru, ali on to odbija jer ona nije časnog podrijetla. Klotaldo tada ipak otkriva da je Rosaura njegova kći i da je časnog roda, nakon čega je Astolfo pristaje oženiti. Sigismund odluči oženiti Stelu kako ona ne bi ostala sama. Tako Sigismund dokazuje da je dobar i plemenit vladar i da odupro proročanstvu, ali to se ne bi dogodilo da mu učitelj nije bio san i uz pomoć njega se mogao oduprijeti tiranskoj naravi.

2.4. Sadržaj djela *Fuente Ovehuna*

Sadržaj je djela *Fuente Ovehuna* preuzet iz nacionalne povijesti te polazi od temeljnih činjenica koje autor crpi iz drevne kronike kastiljskih religioznih i viteških redova obrađujući ih pomoću pučke pjesničke predaje. Djelo je objavljeno 1614. godine i načinjeno je u tri čina.

Radnja je smještena u Španjolsku, u selo Fuente Ovehuna. Likovi su kralj aragonski Fernando, kraljica kastiljska Izabela, Don Rodrigo Teles Hiron veliki majstor, Don Manrike, Sudac, Komandor reda Kalatrave Fernan Gomes de Gusman, sluge Komandorove, kmetovi, seoske djevojke i seljaci.

Radnja započinje u Španjolskom gradu Almagri. Komandor dolazi u palaču Don Rodriga, ali on ga nije dočekao pa je Komandor ljut. Komandor ga savjetuje da krenu u boj na Ciudad Real za čast svoga roda. Lavrencija i Paskvala govore o ljubavi, pa dolaze Frondozo, Mengo, Barildo te se uključuju u razgovor. Dolazi Komandor te mu se svi klanjaju i pokazuju poštovanje, samo Lavrencija i Paskvala žele pobjeći i ne slušaju Komandorova naređenja. Na kraljevskom dvoru u Medini Del Campo kralj i kraljica Izabela razgovaraju o tome da se sprema rat te time Kastilji prijeti zlo, a kralj govori da ide već sutra u Kastilju kako bi učvrstio ugled trona. Kasnije, Lavrencija govori Frondozu kako ju ne zanima njegova ljubav, a on zbog nje ne može niti spavati. Iako, Lavrencija govori da će ga možda nekada i zavoljeti. Tog trenutka dolazi Komandor, a Frondozo se sakriva u grmlje. Komandor želi Lavrenciju i pokušava ju silovati, međutim Frondozo iskoči iz grmlja prijeti Komandoru da će ga ubiti samostrelom. Tada Lavrencija pobjegne i njih dvojica se razidoše uz Komandorove prijetnje da će mu se osvetiti.

Na trgu u Fuente Ovehuni seljaci vode raspravu te dolazi Komandor i zahtjeva od Estebana da mu da svoju kćer Lavrenciju jer ga muči time što ne želi biti njegova. Alonzo mu govori da ženama da mir i prestane ih napadati, a Komandor ih sve otjera s trga. Dolazi vojnik i obavještava ga da se opet sprema rat. Nakon što Komandor ode, Paskvala i Lavrencija bježe s Mengom. Mengo napada praćkom Komandora zbog Lavrencije, ali Komandor naredi da se Mengu tom praćkom vežu ruke za drvo i da ga golog bičuju. Lavrencija ipak posustaje i prihvaća Frondozovu ljubav i odlučuje se vjenčati, ali Frondozo prvo mora njenog oca Estebana tražiti dopuštenje za svadbu. Esteban dopušta vjenčanje i ono se održava, ali u to vrijeme se Komandor vraća iz rata u kojem su poraženi i prekida svadbu. Frondozo pokušava pobjeći, međutim Komandorov vojnik ga sustiže, zatim vežu i Lavrenciju. Nakon toga što su vidjeli, Huan i Mengo govore da treba pozvati sve ljude na zbor.

Ljudi su se okupili u dvornici općinskog vijeća i dogovoriše se da će ubiti tiranina Komandora. Dolazi raščupana i poderane odjeće Lavrencija ljutita na Estebana što je dopustio tiraninu da je otme i govori im svima da su ovce na ovčjem izvoru, kukavice i plašljivci. Lavrencija poziva žene da se priključe u naumu smaknuća Komandora da bi osvetile što im je učinio. Dolaze seljaci i Komandor se uplaši, naredi vojniku Floresu da pusti Frondoza da bi smirio pobješnjeli narod. Narod ubija Komandora i Ortunju. Flores odlazi na dvor u Toru i govori kraljici Izabeli i kralju Don Fernandu što se dogodilo. Šokirani vladari šalju sudca da sudi narodu za djelo koje su učinili. Seljani su se dogovorili da će na pitanje tko je počinio ubojstvo odgovarati Fuente Ovehuna. Tako je i bilo, sudac je ispitivao i mučio ih, ali oni su odgovarali da je krivac Fuente Ovehuna. Sudac ih odluči pustiti, Veliki majstor odlazi kralju i kraljici moliti za oprost, a kralj Fernand i kraljica Izabela odlučiše se oprostiti zločin naroda.

2.5. Poetička obilježja baroka u djelima

Prema navodima Zorića u *Povijesti svjetske književnosti u osam knjiga* Lope de Vega je bio vezan za život i puk, njegov je teatar nosio pučke osobine te jednostavnost u mišljenju i izražavanju. (Zorić, 1974: 270) Takva jednostavnost u izrazu primjetna je kroz cijelo djelo *Fuente Ovehuna*, što se uočava i iz dolje navedenog citata:

*Što čekaste na me dosta,
Oprostite, don Fernano,
Tek maločas bi mi znano
Da vas imam kao gosta.* (Vega, 1964: 7)

Dok je u niže navedenom citatu vidljivo kako nema stilske ukrašenosti i kićenosti koja je karakteristična za barok, ali primjetna je zasićenost rimom, konkretno na gore navedenom citatu pronalazi se obgrljena (abba) rimu. Također, unakrsna (abab) rima:

*I nek odsad, ma šta bilo,
Sa nebesa štiti njih
Arhandeo Mihailo
Od nevolja, beda svih.* (Vega, 1964: 101)

Uz obgrljenu i unakrsnu, može se pronaći i abba d d c rima, koja može imati tumačenje obgrljene rime:

*Zar ta nije mnogo draže
od ljubavnih reči praznih
laskavaca onih raznih?
Svaki od njih samo laže,
od ranog se trudi jutro
maznom reči se zavede,
a noć s tobom kad provede,
odgurne te omah sutra.* (Vega, 1964: 14)

Nasuprot ponekim odrednicama Lopeovog književnog stvaralaštva, Calderón je bio dvorski čovjek i stvarao je svoja djela za odabranu elitu, a ta su djela bila natrpana raskošnom metaforikom. (Zorić, 1974: 270) Takva metaforika vidi se na konkretnom primjeru kada se Sigismund obraća ljudima na Poljskom dvoru. On nebo naziva *divnom plavom pločom*, a zvijezde su *zlatna slova* koja ukrašavaju nebo:

Ono, što nebo određuje

*i što na divnoj plavoj ploči
prstom upiše ruka Boga,
čije su slike i znamenja
mnogi listovi modre boje
zlatnim slovima ukrašeni,
to, što je tamo upisano,
to nikad nije laž ni varka,
a samo onaj čovjek laže
koji ta slova proučava
da bi ih u zlo koristio. (Calderón, 2005: 168)*

Gomilanje stilskih figura jedno je od obilježja baroka pa se tako uz pregršt metafora, kod Calderóna javlja i mnoštvo drugih stilskih figura što potvrđuje njegovu pripadnost baroku, primjerice

oksimoron;

*I tako čovjek, jadan, gladan,
Umire živ i mrtav živi. (Calderón, 2005: 121)*

usporedba;

*... i kako im je cijeli svemir
služio kao bojno polje (Calderón, 2005: 41)*

brojni epiteti;

plemeniti Sigismunde (Calderón, 2005: 150)

2.5.1. Tematika

Lope je vezan za nacionalne, lokalne i aktualne teme. (Zorić, 1974: 270) Budući da nam je poznato da je Lope de Vega španjolski dramatičar, stoga možemo zaključiti da on nacionalnu i lokalnu temu koristi i pri stvaranju djela *Fuente Ovehuna* jer radnju smješta u Španjolsku i bavi se tadašnjim problemima naroda, a to je tiranija vladara:

*Don Fernando Katolički
dični kralju aragona,
koga nebo nama posla*

*u Kastilju da stub bude
i zaštita naših prava,
Sjudad- Real grad nas šalje
da padnuvši na kolena
izmolimo pomoć vašu.
Za nas beše prava sreća
što smo bili podanici
vašeg moćnog veličanstva,
al' sudbina preka htjede
da nas ove časti liši.“ (Vega, 1964: 33)*

Zorić ističe kako se Calderón bavi moralnim i univerzalnim temama. (Zorić, 1974: 270) Moralnu temu iskoristio je pri pisanju djela *Život je san*. Bavi se pitanjem uloge odgoja u ljudskom životu, sudbini koja određuje ljudski život, o snazi razuma i slobodne volje koja se može suprotstaviti usudu o snu, stvarnosti, prolaznosti i nestalnosti svega. Calderón po pitanju može li se čovjek suprotstaviti sudbini uspostavlja dva lika. Na jednu stranu stavlja lakrdijaša Klarina, koji se izruguje smrti, međutim, ne može pobijediti sudbinu te na kraju biva ubijen:

*Nigdje na svijetu nema puta
koji bi mogo da nas spasi
od zle subine i udesa. (Calderón, 2005: 150)*

Na drugoj strani uspostavlja lik Sigismunda koji se vješto odupire sudbini i uspijeva ju prevladati:

*...ipak se sudba ne svladava
osvećivanjem i nepravdom
čak se još više izaziva;
tako, tko hoće da pobijedi
svoju subinu, mora biti
vrlo razuman i umjeren. (Calderón, 2005: 154)*

2.5.2. Motivi

Obilježje religioznosti očituje se u oba djela, *Fuente Ovehuni* i *Život je san*. U *Fuente Ovehuni* likovi često zazivaju Boga kada trebaju njegovu pomoć i žele da im Bog oprostí grijehe:

Umirem!....Gospode, grehe mi oprostí! (Vega, 1964: 95)

U djelu *Život je san* na religioznost se upućuje i kroz volju Boga, koji će odrediti čovjekovu sudbinu jer je Bog onaj svemogući i on može odrediti sudbinu pojedinca:

*Smrt će vas ipak zadesiti,
ako Bog hoće da umrete!* (Calderón, 2005: 165)

Motiv pesimističnosti zastupljen je u oba djela, u Calderónovom, Rosaura očajava i ne vidi bijeg od svoje sudbine pa stoga govori kako je nesretno stvorenje:

*Znam, sudba moja to je jasno rekla,
no, ipak, jedno nesretno stvorenje,
zar je ikad našlo milosrđa?* (Calderón, 2005: 12)

U Lopeovom djelu, Flores nakon ubojstva Komadora dolazi Kralju i obavještava ga što se dogodilo, govori kako je nesretna njegova sudbina i da je morao pobjeći da ne bi i njega ubili:

*Pričam ono što sam vido,
jer nesrećna sudba moja
ne dopusti u metežu
ovom glavu da izgubim.* (Vega, 1964: 100)

U djelima se javlja i motiv časti. Sigismund u djelu *Život je san* govori o Rosaurinoj časti i kako će ju on osvojiti za nju, jer ju je obeščastio Astolfo tako što je pobjegao i htio se vjenčati Stelom:

*Rosaura je sad bez časti,
a jednom knezu dolikuje
da joj čast dade, ne da uzme.
Zato ću, evo, osvojiti
čast njenu prije nego krunu.* (Calderón, 2005: 159)

Motiv časti javlja se u *Fuente Ovehuni* kada Lavrencija poziva ostale žene da se priključe boju i osvete ono što im je Komandor činio, obeščastio ih:

*Amo, žene, potrčite
da se za čast naplatimo!
Sve do jedne! Amo! Amo!* (Vega, 1964: 89)

U oba je djela zastupljen element prolaznosti života. Na kraju djela *Fuente Ovehune* može se zaključiti da su kralj Fernand i kraljica Izabela odlučili oprostiti ubojstvo Komandora jer jedino što im je preostalo ili ubiti cijeli narod ili im oprostiti. Oprost može biti shvaćen kao takav da iako su im kralj i kraljica oprostili, svjesni toga da će svejedno jednoga dana taj narod umrijeti:

*Prestup ipak u svoj biti
Osta sudu nedostupan,
Iako je zločin krupan,
Moraćemo oprostiti.* (Vega, 1964: 123)

Prolaznost života u djelu *Život je san* iskazan je motivom sna. San uči Sigismunda kakav treba biti, a ujedno da treba pronaći svrhu svoga života jer je život prolazan:

*..činiti treba dobra djela,
ako je stvarnost, zbog stvarnosti;
ako to nije, onda zato
da bismo stekli prijatelje
za poslije, kad se probudim.* (Calderón, 2005: 133)

Motiv izobličnosti i neobičnoga pronalazi se u *Fuente Ovehuni*, takav je motiv masakriranje tijela Komandora:

*U nečiju zatim kuću
Odvukli su leš krvavi
I tu su ga skrnavili,
Bradu, kosu počupali,
I sve lice isekli mu.
Bes je njihov takav bio
Da komadi ponajveći
Uši behu nesrećniku.* (Vega, 1964: 99)

Drama *Fuente Ovehuna* prikazuje povijesni događaj iz 1476. godine, u vrijeme kada nastaje sukob između reda Kalatrave i prijestola. (Bajić, 1964: 127) Seljaci iz Fuente Ovehune, potaknuti Lavrencijom, podižu bunu protiv tiranina Komandora i staju na stranu aragonskog kralja Fernanda i kastiljske kraljice Izabele što potvrđuje aktualnu i nacionalnu temu, ali ukazuje i na povijesne motive:

*U Kastilji su sada kraljevi
i novi oni svud zavode red.
Nasilju svakom došao je kraj,*

*jer, znajte, neće oni trpeti,
kada se jednom samo svrši rat,
u gradovima i u selima,
gospodu takvu krupnu, obesnu,
što na grudima nosi crven krst,
na svoje grudi krst staviće kralj,
taj sveti simbol pravde, ljubavi. (Vega, 1964: 80)*

Motiv fantastičnosti nije zastupljen u Lopeovom djelu, ali se očituje na početku djela *Život je san* kada Rosaura zaziva Hipogrifa, mitološku životinju:

*O Hipogrife, o krilata zvijeri,
ti, koji letiš naporedo s vjetrom,
kud ćeš, o munjo bez živoga sjaja,
ptico bez boje i ribo bez ljuski,
skote bez pravog nagona prirodnog,
kroz labirinte ovih golih stijena
srćeš i juriš i sam sebe kidaš. (Calderón, 2005: 11)*

Motiv prvog grijeha Calderón koristi kako bih pokazao Sigismundovu sudbinu da od rođenja bude kažnjen. On nije imao mogućnost suprotstaviti se proročanstvu, ali niti ga je njegov otac, kralj Bazilije, pokušao preusmjeriti i odgojem riješiti ono što su zvijezde prorekle pa se Sigismund pita što je sagriješio osim toga što se rodio:

*Jedina su moja htijenja,
o nebesa: zbog svog mira
želim znati (bez obzira
na taj zločin mog rođenja)
da l' još čime vas uvrijedih,
ta me takva kazna slijedi? (Calderón, 2005: 16)*

Bitan motiv koji se pojavljuje u djelu *Život je san* je motiv sna. San je Sigismundov učitelj, on ga uči da treba biti plemenit i dobar i pomoću sna se on odupire svojoj tiranskoj ćudi i proročanstvu:

*Idemo, srećo, da vladamo,
i ne budi me ako spavam,
ako je stvarnost, da ne zaspim,
no bila stvarnost ili snovi,
činiti treba dobra djela,*

*ako je stvarnost, zbog stvarnosti,
ako to nije, onda zato
da bismo stekli prijatelje
za poslije, kad se probudimo.* (Calderón, 2005: 133)

2.5.3. Svjetonazor

Svjetonazor u djelima u nekim segmentima bitno razlikuje, dok je u nekim potpuno isti. U djelu *Život je san* likovi smatraju da važnu ulogu u životu ima sudbina i da se nju ne može izbjeći niti joj se oduprijeti, dok u *Fuente Ovehuni* narod ne usmjerava pažnju na sudbinu, već stvar preuzima u svoje ruke. Bitan problem koji se nameće u oba djela je problem slobode izbora, Sigismundu su zvijezde predodredile sudbinu i nije mu ponuđeno birati i dokazati se kao vladar otpočetka. Zvijezde, odnosno sudbina, prorekle su da će Sigismund biti zao vladar, a njegov otac Bazilije je u to povjerovao pa ga je stoga dao zatvoriti u kulu i tako se pokušao oduprijeti zloj sudbini:

*A ja vam tada, u tom jadu,
prijehoh svojim naukama
i na temelju svega vidjeh
da će Sigismund jednom biti
najdrskiji od sviju ljudi,
najgori od sviju kraljevića,
najnepravedniji od vladara,
i da će stoga kraljevstvo mu
bit rasuto i razdijeljeno,
i da će ono biti škola
pokvarenosti i izdaja,
akademija svih zala.
Još k tome, da će u svom bijesu,
opijen srdžbom i zločinom,
i mene sama pogaziti...* (Calderón, 2005: 44).

U *Fuente Ovehuni* ljudi nemaju druge mogućnosti nego slušati naređenja vladara, stoga se oni odlučuju oduprijeti takvom životu i smaknu tiranina koji ih tlači:

*Don Fernand posla imaće još dugo
dok u Kastilji razne stvari sredi.
bolje da nešto uradimo drugo,
jer ovo neće mnogo da nam vredi.* (Vega, 1964: 83)

Ono u čemu se ova djela podudaraju je, u smislu pogleda na svijet, uređenje države u koju su likovi smješteni. U oba slučaja u državama vlada monarhija, dakle na čelu pojedine države nalazi se kralj koji njome upravlja, dok su ostali likovi podređeni kralju i moraju slušati njegove naredbe, ali se bune kada im se te naredbe ili volja kralja ne sviđa. Tako je u djelu *Život je san* na čelu Poljske kralj Bazilije, a nakon što se narod pobunio protiv toga da im Astolfo bude kralj budući da je on stranac, oni dovode na prijestolje Sigismunda, svog zakonitog vladara:

*Tako smo sasvim obazrivo
prezreli riječi viših sila
i došli ovdje u tamnicu
da te nađemo i u pratnji
našeg oružja da izađeš
iz ove kule, da preuzmeš
kraljestvo svoje i da krunu
oduzmeš onom nasilniku.* (Calderón, 2005: 84)

Pobuna naroda protiv tiranina događa se u *Fuente Ovehuni* kada narod odluči ujediniti snage i stati na kraj tiraninu Komandoru, nakon toga vidljiva je moć kraljeva koji odlučuju o sudbini naroda koji je ubio Komandora:

*Prestup ipak u svoj biti
osta sudu nedostupan,
iako je zločin krupan,
moraćemo oprostiti.* (Vega, 1964: 123)

3. Zaključak

Barok je epoha u europskoj književnosti koja traje od 1570. godine do 1670. godine. Obilježja baroka su iracionalnost, mističnost, pesimizam, fantastičnost, mnogobrojne stilske figure, povratak srednjovjekovnom alegorizmu. Takva su obilježja zastupljena u djelima Pedra Calderón de la Barca i Lope de Vega koji su značajni predstavnici baroka. Oni su po mnogočemu slični, postoje i neke razlike u njihovom stvaralačkom opusu. Calderón je pri stvaranju drama više pažnje posvećivao stilskim postupcima i dotjerivanju djela na stilskoj razini, dok je Lope de Vega težio jednostavnosti u mišljenju i izrazu. Djelo *Život je san* objavljeno je 1636. godine, a *Fuente Ovehuna* 1614. godine.

Mnoštvo je tipičnih baroknih elemenata koje koriste obojica autora. Oba su djela, *Život je san* i *Fuente Ovehuna*, ispunjena religioznim motivima što je u skladu s razdobljem u kojem autori pišu djela jer se u to vrijeme odvijala katolička obnova. Uz religiozne motive, koriste se i elementima pesimizma, motivi časti, motivi slobode i drugi navedeni. Lope de Vega djelo je aluzija na izravan povijesni događaj koji se dogodio potkraj 15. stoljeća, dok Calderónovo djelo nema poveznicu sa stvarnim događajima. Calderón se koristi moralnom temom, a Lope de Vega nacionalnom, lokalnom temom, obojica uz navedenu tematiku uvode i ljubavnu. Calderón gradi ljubavnu tematiku na likovima Rosaura i Astofla, a Vega na likovima Lavrencije i Frondoza. Lope de Vega u središte svoje radnje stavlja narod, kolektiv, dok je kod Calderóna u središtu radnje pojedinac i njegova sudbina. Uz motivsku, uočljiva je i strukturna sličnost. Oba djela su sačinjena od tri čina. Drame su pisane u stihu, dok Lope de Vega više drži do rime. Pomoću svih navedenih elemenata možemo tvrditi da djela pripadaju baroku, te da uz mnoge sličnosti motiva kojima se koriste autori, postoje i neke razlike.

4. Literatura

1. Bajić, Stanislav, »Lope de Vega«, u: Lope de Vega, *Fuente Ovehuna*, Rad, Beograd, 1964.
2. Calderón de la Barca, *Pedro, Život je san*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
3. D'amico, Silvio, *Povijest dramskog teatra*, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1972.
4. De Vega, Lope, *Fuente Ovehuna*, Rad, Beograd, 1964.
5. Detoni-Dujmić, Dunja, *Leksikon svjetske književnosti: djela*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.
6. Detoni-Dujmić, Dunja, *Leksikon svjetske književnosti: pisci*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
7. Hocke, Gustav Rene, *Manirizam u književnosti*, Cekade, Zagreb, 1984
8. Mihovil Kombol, Slobodan Prosperov Novak, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, Matica hrvatska, Zagreb, 1961
9. Milićević, Nikola, »Između san i jave«, u: Pedro Calderón de la Barca, *Život je san*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
10. Solar, Milivoj, *Povijest svjetske književnosti*, Golden marketing, Zagreb, 2003.
11. Zorić, Mate, *Povijest svjetske književnosti u osam knjiga: Talijanska, španjolska, portugalska, brazilska, katalonska, baskijska književnost i književnost na ladino jeziku: hispano-američka i retoromanske književnosti*, knj. 4, Mladost, Zagreb, 1974.